

UNESCO-ÉRTEKEZLET A NEVELÉS ÉS A MUNKA
KAPCSOLATÁRÓL

Az UNESCO hamburgi intézetének szervezésében 1979. szept. 11–14. között Madridban került sor a pedagógiai intézetek képviselőinek második összeurópai értekezletére. A rendezés közvetlen feladatait a hamburgi intézet és a spanyol Oktatási Minisztérium látta el és a Fundación General Mediterranea adott helyet a tanácskozásnak. Az értekezleten 28 európai ország mellett részt vettek az USA, Kanada, Izrael, az Európa Tanács Képviselői és a párizsi UNESCO központ, valamint a BIE megfigyelője.

Az előző tanácskozás javaslata alapján „*A nevelés és a munka kölcsönhatásának vizsgálata, különös tekintettel a megváltozott társadalmi igényekre*” című téma megvitatását tűzték napirendre. A köznevelési rendszer továbbfejlesztése szempontjából kiemelkedő súlyú kérdés megbeszélését a rendezők igen körültekintően készítették elő. Hét országot, a Szovjetuniót, a Német Szövetségi Köztársaságot, Hollandiát, Lengyelországot, az Egyesült Királyságot, az Amerikai Egyesült Államokat és Franciaországot kérték fel a téma vizsgálatát előkészítő referátum elkészítésére. A referátumokat a résztvevők az értekezlet előtt megkapták, s miután meghallgatták a szóbeli kiegészítéseket, kérdéseket tehettek fel, s megfogalmazhatták legáltalánosabb észrevételeiket is. A témák részletes megbeszélésére négy szekcióban került sor.

A tanácskozás jelentőségének és eredményességének megítélése szempontjából feltétlenül figyelembe kell venni az értekezlet célkitűzéseit. A rendezők szerint a tanácskozás célja megteremteni az alapot a későbbi együttműködés, a dokumentumok, a kutatási eredmények, a kutatási programok cseréje és a személyi kapcsolatok számára. A rendezők szándéka szerint ez az értekezlet az újabb kutatási eredmények ismertetésével hozzájárul a résztvevők tájékozottságának szélesítéséhez és elmélyítéséhez.

„*Az általános és a szakmai képzés rendszere*” című szovjet referátum abból indult ki, hogy korunkban a tudományos-technikai forradalom időszakában megváltozik az embernek a termelésben játszott szerepe, átalakul a munka, megnő a munkaerő kvalifikáltságának jelentősége. A szovjet iskolarendszer – mint hat évtizedes története igazolja – mindig alkalmazkodott az új társadalmi követelményekhez. Ennek világos bizonyítékai azok az intézkedések is, amelyeket az utóbbi években hoztak az oktatási rendszer továbbfejlesztésével kapcsolatban. Az előadó *V. Rozov* ismertette ezeket az intézkedéseket, s beszámolt az elért eredményekről. Elmondta, hogy a középfokú képzés általánossá tételével összefüggésben megváltozott az iskolarendszer szerkezete, átalakult az oktatás tartalma, új tanterveket, tankönyveket, módszertani segédleteket adtak ki, s reformot hajtottak végre a pedagógusképzés területén is. Az intézkedések a korábbinál nagyobb figyelmet fordítanak a képzés politechnikai irányultságára.

Az 1977-ben hozott kormányintézkedés alapján széleskörűen vizsgálják a munkaoktatás kérdéseit az általános képző iskolában. A középiskola felső osztályaiban (IX–X. osztály) a munkaoktatás megnövekedett óraszámát igyekeznek hatékonyan felhasználni. Az ifjúság termelőmunkára való felkészítését szolgálják a bázis-üzemek, az iskolaközi tanműhelyek, a gyakorlókeretek. A termelőmunkára való előkészítését jól segíti a nemrég bevezetett közgazdasági ismeretek oktatása, az ifjúságnak a társadalmilag hasznos és a termelőmunkában való részvétele. A felső osztályokban folyó munkaoktatás szakmai előképzést ad, figyelembe véve az iskola környezetében jelentkező munkaerőigényeket és az egyéni érdeklődést.

A munkára nevelés feladatainak megoldásában kiemelkedő helyet foglalnak el szakképző intézmények; a középfokú szakmai-technikai iskolák, amelyek az általánosan képző iskola nyolc osztályának elvégzése után 3–4 év alatt általános és szakmai képzést adnak. Ez az új típusú iskola középiskolai végzettséget és szakképesítést ad. Ettől különbözik a két éves tanulmányi idővel dolgozó szakiskola, amely az általánosan képző iskola elvégzése után veszi fel növendékeit. A szakiskola harmadik típusa az általánosan képző iskola, nyolc osztályának elvégzése után 1–2 év alatt szakmunkásokat képez. A középfokú technikumok az ipar, a mezőgazdaság, az egészségügy, az oktatás, a népművelés számára képeznek középfokú kádereket. Az ifjúság egyrésze az üzemekben szerez szakmai képzést.

A képzés és a termelőmunka integrációja reformokat követel a pedagógusképzésben is. Az általános technikai és munkaoktató képzés keretében a jelöltek általános műszaki-mérnöki ismereteket sajátítanak el. Lehetséges specializáció is (mezőgazdasági géptan, elektro és rádió technika, autó-motor szerelő, fémmegmunkálás).

Az oktatás továbbfejlesztését elrendelő 1977-es kormányintézkedés gondoskodott a reform anyagi-technikai és tudományos bázisának megerősítéséről.

Az NSZK „*Új szemlélet az iskolai képzés a munkatevékenység közötti kapcsolatban*” című referátumot *Burkhart Lutz* professzor, a müncheni társadalomtudományi intézet igazgatója készítette. Abból indult ki, hogy az oktatás és a termelés között sokkal bonyolultabb az összefüggés, mint azt korábban gondolták. Ma a szakemberek a korábbi egyszerű, egyoldalú viszony helyett kölcsönös kapcsolatról beszélnek. Megállapította, hogy az emberek munkaválasztásában a szociális környezet és az oktatás játszik szerepet. Minél magasabb az adott képzés jelentősége, értéke, annál magasabb a család szociális presztízse. A képzés és a munka közötti kölcsönös kapcsolat vizsgálata fényt derített arra, hogy a sikeres képzést nem feltétlenül követi sikeres munkavállalás.

Ezután bemutatott két oktatási rendszert. Az *A* variánsban az iskolarendszer erősen szelektív, kevés számú, magasan képzett elit nevelésére irányul. A *B* variánsban pontosan ellenkezőleg; a fő figyelem a gyakorlati, szakmai képzésre irányul. A *B* variáns esetén egy gyár elég munkaerővel rendelkezik, s kedvezőek a feltételek a termelés és fejlesztés számára. A képzés, továbbképzés, átképzés széles hálózatát építi ki. Az *A variánsban szereplő üzem nem nagyon bízik a munkások szakmai kompetenciájában, s negatív szelekciót érvényesít. Ezt követően az előadás jellemezte a két üzem szervezetét és a továbbképzésben elfoglalt álláspontját.*

Ezt követően az európai országok felsőoktatásában tapasztalható ingadozással foglalkozott. Megállapította, hogy a modern (mai) kapitalista társadalomban egyre többen részesítik előnyben azokat a képzési lehetőségeket, amelyek magas szakmai presztízst és jólétet ígérnek. Azoknál a társadalmi

rétegeknél, ahol a szülők és nagyszülők középfokú vagy felsőfokú képzéssel rendelkeztek a gyermekek adottságaitól függetlenül erős a vonzódás a képzés iránt. Minél többen vesznek részt magasabb fokú képzésben, annál jobban csökken a rendelkezésre álló munkahelyek száma, ezért az előnyös társadalmi helyzethez még magasabb képzés megszerzésére van szükség. Ez a konkurrencia meghatározott oktatáspolitikai intézkedéseket vált ki a különböző országokban.

Az előadó végezetül megállapította, hogy az oktatási rendszer Európa számos államában elvesztette stabilitását. Ennek egyik oka, hogy az oktatási rendszertől olyan társadalmi problémák megoldását várják, amelyeket természetéből következően nem oldhat meg. Az oktatási rendszertől a dinamikus változó foglalkoztatottsági igény megoldását várják. Ha az oktatás meg kívánja szüntetni az oktatás és foglalkoztatottság közötti ellentmondást, akkor növeli a szociális egyenlőtlenséget. Viszont, ha a saját lehetőségeinek határai között csökkenteni akarja a társadalmi egyenlőtlenséget, akkor nő a szakadék az oktatási rendszer és a foglalkoztatottsági szerkezet között.

A lengyel referátum „*Szervezeti és módszertani kérdések a munkára felkészítő oktatás és nevelés területén*” címmel bemutatta a lengyel iskolarendszer fejlődését, különös tekintettel az 1978-ban megindított iskolareformra. Az előadó *M. Pecherski* a varsói egyetem pedagógia-professzora megállapította, hogy az iskolarendszer alapja a 10 osztályos iskola és a munkára nevelés az iskola alapvető céljai között szerepel. E cél elérését szolgálja a speciális tantárgy: munka és technika, a tanulói gyakorlatok (társadalmilag hasznos munka) a fakultatív tárgyak rendszere, a technikai körök. A technikai nevelés feladata, technikai gondolkodás, egyszerű gyakorlati technikai, szervezési feladatok megoldása, megfelelő munkavédelmi és munkaegészségi kérdések megismerése a munkához való helyes viszony formálása és megismertetni a technika alapvető ágait (mechanika, elektrotechnika, elektronika) és a munkaszervezés alapkérdéseit. Az általánosan képző iskolában a gyakorlati-technikai ismereteknek nagy szerepet szánnak a szakmai orientáció kialakításában, a pályaválasztásban.

A 10 osztályos általánosan képző iskolára épül a szakoktatás rendszere. A 10 osztály elvégzése néhány terület kivételével a szakképző intézményekben szükségtelenné teszi általánosan képző feladatok megoldását. Az oktatás célja ezekben az intézményekben általános és speciális szakképzés nyújtása. Az általános szakismeretek körébe tartozik az információ alapjai, a technológia alapjai, munkaszervezés, munkaegészségtan, munkavédelem, munkajog. A speciális szakképzés keretében konkrét szakmákra készítene fel. Természetesen a képzés során társadalmi-politikai ismereteket is kapnak a leendő szakmunkások.

A szakképzés új rendszerében megváltozik, fokozódik a gyárak, üzemek szerepe, mivel a gyakorlati szakmai oktatás a termelési folyamatban történik.

Pecherski professzor referátuma a lengyel iskolareform tárgyiszzerű bemutatásán és leírásán kívül fontos elméleti kérdéseket is érintett. Ezek közül kiemeljük azt a megállapítást, hogy a munka többjelentőségű fogalom, s a lengyel szakemberek olyan tevékenységnek értelmezik, amelynek eredményeként szellemi, fizikai érték jön létre. De a munka fogalmából nem lehet kirekeszteni az előkészítő tevékenységet és a szolgáltatást sem.

A holland referátum szerzője *X. A. Becker* professzor, az utrechti egyetem szociológia professzora volt. „*A munkára való felkészítés a tantervek segítségével*” című előadás kiterjedt vizsgálat alapján közelítette meg ezt az európai kapitalista országok számára különösen aktuális kérdést. Abból indult ki, hogy számos országban alapvető szociális változások következtek be, s egyre növekszik a munkanélküliek száma, s Hollandiában fontos feladat a 16–18 évesek munkára való felkészítése. Az erre vonatkozó különböző

programok áttekintése után az „általános technológia” tárgy oktatásával foglalkozott. Mivel a tárgy tartalmának meghatározásában az oktatóknak nagy önállóságuk van, eltérő értelmezésekkel találkozunk. Némelyek a tanuló későbbi munkájára való közvetlen felkészítést, mások a feladatmegoldó tanítást állítják előtérbe. A harmadik csoport a technika és a társadalom közötti kapcsolat vizsgálatát tartja fontosnak.

Az előadó úgy látja, hogy érdemes megvizsgálni az ifjúság reagálását erre az új tárgyra, illetve nyomon követni, hogy milyen hasznát látják ennek a képzésnek, amikor megjelennek a munkaerő piacon. A tapasztalatok elemzése alapján összefoglalta a perspektívákat. Megállapította, hogy a szociológiai kutatásokban bizonyos módszertani problémák jelentkeznek, de a társadalomtudományi kutatások ennek ellenére jelentékeny segítséget adhatnak a munkára felkészítő iskolai programok kidolgozásához. Hangsúlyozta, hogy ez a vizsgálat csupán *egyik megközelítését* jelenti a kérdésnek.

Fontos megállapítása, hogy ha az ifjúság a program befejezése után évekig munka nélkül marad, akkor az iskolai tantervek útján történő felkészítésről beszélni számára nyugtalanító.

A brit referátum olyan vizsgálatok eredményéről számolt be, amelyek az ifjúságnak az iskolához és a munkához való viszonyát vizsgálták, abból kiindulva, hogy *az ifjúságnak a munkába való harmonikus bekapcsolódása nagyrészt ezektől függ*. Ez a viszony függ a tanuló környezetétől, a család szakmai helyzetétől, az iskola típusától és céljától, valamint a termelési-gazdasági viszonyok ismeretétől. A példamutató metodikai következetességgel elvégzett kutatások eredményei alapján az előadó – *A. Douglas Weir* (Glasgow) – kiemelte, hogy ilyen vizsgálatok esetében rendkívüli szerepe van az objektivitás biztosításának. Igen figyelemre méltó megállapítása a referátumnak, hogy ha az iskola meg akarja könnyíteni a munkábaállást, akkor az ifjúságnak szűk szakmai képzést kell adni, de széles körű életre orientált nevelésben kell részesülnie. Valóságos ellentmondás, hogy a képzésnek figyelembe kell venni a munkaerő-piac követelményét. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni a tanulók érdeklődéséről

Az Egyesült Államok referátuma *a munkatevékenységre felkészítő programok* értékelésével foglalkozott. Az előadó *N. L. McCaslin* az amerikai kutatások széles körű áttekintése és értékelése alapján kiemelte azt az ellentmondást, amely az általános képzés és szakmai képzés között feszül. Mivel az egyes ember szociális helyzetét jelentősen befolyásolja a képzettsége, vannak olyan szakemberek, akik azt állítják, hogy a szakmai képzés kevésbé értékes mint az általános, az ún. akadémiai képzés, amely magas szinten tanítja a klasszikus nyelveket, az irodalmat és a felső matematikát. Mások a munkaoktatás elsőrendű feladatának a konkrét munkatevékenységre való felkészítést tartják, s a továbbtanulás kérdéseit elhanyagolhatónak tekintik.

A referátum foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a végzősök elégedettek-e a képzettségükkel. A referáló rámutatott, hogy az elégedettség fogalmának megfelelő értelmezése és a módszerek egyaránt problémát jelentenek ebben az esetben. Az eredmények is megerősítik ezt. A középiskolával a végzettek 50%-a, a szakmai képzéssel a végzettek 35%-a volt elégedett. Arra a kérdésre, hogy melyik tárgy tetszett a legjobban igen kevesen neveztek meg szakmai tárgyakat, viszont a legkedvesebb foglalkozások között legtöbben a szakmai képzéssel kapcsolatos foglalkozásokat neveztek meg. Megfogalmazta azt a következtetést, hogy az iskola és a munka közti kapcsolat az USA-ban igen fontos kérdés, s megoldásához nélkülözhetetlen a jó kapcsolat azok között, akik a vizsgálatokat végzik és azok között, akik a döntéseket hozzák. S még inkább nélkülözhetetlen a valóságnak megfelelő objektív információ.

„Mit vár a termelés az oktatási rendszertől?” Erre a kérdésre keresett választ Claude Levy-Leboyer francia pszichológus. A vizsgálatot három kémiai üzemben végezték el, kellően megalapozott módszeregyüttes segítségével. A három üzemben szerzett adatok igen érdekes összehasonlítást tettek lehetővé. A részeredményeket pontosan ismertető és elemző referátumból kiemelhetőek az alábbi következtetések. A végzettek kevésbé értékelik az általános felkészítést, ami a technika és a felvevő piac szempontjából nélkülözhetetlen. Inkább értékelik a meghatározott munkatevékenységhez kapcsolódó képzést. Viszont a speciális felkészítés soha nem elég speciális, s az üzemek kiegészítik azt.

A képzési rendszer demokratizálódása Franciaországban azt eredményezte, hogy megnőtt azoknak a száma, akik a végzés után kvalifikált munkát keresnek. Az üzemek a felvételnél előnyben részesítik a jól képzetteket, s ez esetben a munkahelyen szerzett kvalifikáció fokozatosan háttérbe szorul. A munkába lépőknel megfigyelhető a több diploma megszerzése, ami nincs mindig kapcsolatban a képzettség minőségével. Ez azt is mutatja, hogy a képzés nincs kellően összehangolva, s az üzemek gyakorta olyan képességeket várnak el a jelentkezőktől, amelyeket a képzés nem fejleszt. A képzési idő növekszik, s ennek ellenére nem felel meg azoknak a követelményeknek, amelyeket a munkahelyek támasztanak az újonnan belépőkkel szemben. A túlképzés családottságot vált ki a munkára jelentkezők között. Az üzemek elégedetlenségében szerepet játszik az is, hogy bizonyos képességeket elsősorban a munkaszituációban lehet fejleszteni.

A referátumokat *megbeszélés, eszmecsere, vita* követte. Ezek a megbeszélések igen szerteágazó problematikát öleltek fel, s néha a parttalanság veszélye fenyegetett. Ez bizonyos mértékig érthető, és a résztvevők személyi összetétele is magyarázza. A résztvevők között voltak kutatók, kutatás-szervezők, oktatás-politikusok, akik természetesen a kérdések más-más oldalát ragadták meg. Ezenkívül figyelembe kell venni azt is, hogy a résztvevők eltérő társadalmi berendezkedésű országokból jöttek és eltérő oktatási rendszerekben gondolkodtak. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a rendezők szándéka szerint a tanácskozás alapvető célja a tájékoztatás és tájékozódás volt, s nem feltétlenül egységes álláspont kialakítása.

A sokszínű tanácskozáson néhány kérdés körül így is érdemi eszmecsere alakult ki. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a véleménykülönbségek és oktatási rendszerek különbözősége ellenére ennek a köznevelési rendszer továbbfejlesztése szempontjából kiemelkedő kérdésnek megoldásánál nélkülözhetetlen a tapasztalat és véleménycsere. Egyetértés alakult ki abban is, hogy a jelenleginél harmonikusabb, produktívabb kapcsolatot szükséges kialakítani a kutatók, kutatási bázisok és az oktatáspolitikusok között.

Élénk eszmecsere alakult ki az általános és szakmai képzés viszonyának kérdésében. Többen egyetértettek azzal a következtetéssel, hogy a jövőben arra kell törekedni, hogy a jelenleg még meglévő szembenállás és szembeállítás megszűnjön, s már az általános képzés keretében meg kell oldani bizonyos szakmai képzési feladatokat.

A jelenlevők az általánosan képző iskolának a jelenleginél nagyobb szerepet szántak a pályaválasztás, a pályaaorientáció megalapozásában. Hangsúlyozták, hogy a pályaválasztás esetén a társadalom várható munkaerőszükségletét és az egyén adottságait, képességeit, érdeklődését egyaránt figyelembe kell venni, visszaszorítva az egyoldalú ökonomista szemléletet.

Egyetértés alakult ki abban is, hogy a munkatevékenység egyaránt magába foglalja a szellemi és a fizikai munkát, s a munkára nevelésben kiemelkedő helyet kell biztosítani az alkotó gondolkodásnak.

A gyakorlati tevékenységre való felkészítés érdekében az oktatási rendszerek a jelenleginél jobban kell követnie a technikai fejlődést, a termelési szféra követelményeit. Viszont azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a képzés nem képes naprakész felkészítést adni, s a termelőüzemeknek egyre inkább fel kell készülniük képzési feladatok ellátására. Annál inkább, mivel az ipar, a technika és a technológia dinamikus fejlődése inkább szélesebb alapozású szakmai felkészítést, mintsem szűk speciális képzést igényel. A termelés, a technológia fejlődése megköveteli a továbbképzésről, az átképzésről való intézményes és rendszeres gondolkozást.

A megbeszélés kapcsán kiderült, hogy a munkára nevelés kérdéseit a kapitalista országokban kedvezőtlenül befolyásolja a munkanélküliség, a munkaerő-piacon visszatérően jelentkező bizonytalanság, a munkaerő-struktúra gyors változása.

A tanácskozáson egyetértés alakult ki abban, hogy a jövőben koncentráltabb kutatások szükségesek a képzés és a munka kölcsönhatásának vizsgálatában.

A tanácskozás tapasztalatai szerint úgy tűnik, hogy *nálunk a nevelés és munka kölcsönhatásának vizsgálata az utóbbi időben háttérbe szorult*. Beszédes bizonyítéka ennek, hogy e téma vizsgálata nem kaphatott helyet a 6. országos kutatási főirány egyik változatában sem. Fel kell figyelniük arra is, hogy iskoláinkban periférikus helyre szorult a termelőmunkára való felkészítés, s ennek pedagógiai-pszichológiai, szervezeti-metodikai kimunkálása. Ha nem akarunk lemaradni a szocialista országoktól, haladéktalanul szükség van jól tervezett komplex elméleti kutatások megindítására és a munkára nevelés hazai és külföldi – elsősorban szocialista – tapasztalatainak áttekintésére és elmélyült elemzésére.

Ez a tanácskozás, valamint az a körülmény, hogy a BIE 1981-re tervezett genfi konferenciája is a munka és a nevelés kérdését tűzte napirendre egyaránt arra figyelmeztet, hogy a kutatásban a jelenleginél nagyobb gondot kell fordítani erre a szocialista iskola fejlődése szempontjából alapvető jelentőségű kérdésre.

Köte Sándor

IDEGENNYELV-OKTATÁS ÉS MUNKAKÉSZSÉG

A szovjet idegennyelv-oktatás—módszertani folyóirat (Иностранные языки в школе) néhány legutóbbi számában (1978/1–6., 1979/4.) tallózva érdekes dologra figyelhet fel az olvasó.

A folyóirat szerkesztői, igen helyesen, úgy tartják, hogy időközönként ismételtlen foglalkozni kell a legalapvetőbb, az olyan – már régen véglegesen megoldottnak hitt – témákkal, mint amilyen például *a nevelés és a szaktárgyak kapcsolata*. Az elvek lényegében azonosak maradnak ugyan, de változnak a megoldási lehetőségek, feltételek.

Változik maga az élet, az iskola. Új eredmények születnek a pedagógiában, pszichológiában, módszertanban, a tantárgy alapjául szolgáló tudományban.

A szaktárgy nevelési vonatkozásaival foglalkozó tanulmányok rendszeresen helyet kapnak az idegennyelv-oktatás módszertani kérdéseivel foglalkozó szovjet szakfolyóiratban is. Időnként ez a probléma különösebb súlyt kap, esetenként tematikai túlsúlyba is jut a folyóirat egyes évfolyamaiban, számaiban.

A folyóirat 1978. évi folyamának minden számában szerepelt ez a probléma. Az 1979. évi 4. szám pedig – öt nevelési tematikájú cikkével – bizonyos fokig már nevelési témájú